27796
TULAJDONA

A CSURGÓNAGYMARTONI REF. LEÁNYEGYHÁZ TÖRTÉNETE

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:

KAPITÁNY JÓZSEF
ref. tanító.

E füzet tiszta jövedelmét a leányegyház orgonaalapjára fordítjuk.

Csurgó, 1942. Sütő Lajos könyvnyomdája.

DUNÁNTÚLI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNYEI
27796
TULAJDONA

A CSURGÓNAGYMARTONI REF. LEÁNYEGYHÁZ TÖRTÉNETE

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:

KAPITÁNY JÓZSEF
ref. tanító.

E füzet tiszta jövedelmét a leányegyház orgonaalapjára fordítjuk.

Csurgó, 1942. Sütő Lajos könyvnyomdája.

A CSURGÓNAGYMARTONI REF. LEÁNYEGYHÁZ TÖRTÉNETE.

Nagymarton község eredete, keletkezése ismeretlen. Első lakói valószinüleg a csurgói várurak szolgálatában álló pásztoremberek voltak, többnyire kanászok, kik barmaikat a Nagyárok (Máriás patak) mellett deleltetvén az akkor még bővebb vízű ároknak az erdő almás (Almág, Ómág) részének átellenében levő nagymartján (mart= part) épitettek maguknak szállásokat, gunyhókat.

Az evangéliumi hittel, valamint közel lakó rokonaik, úgy a nagymartoniak is a mohácsi vész után, talán Babócsa, Csurgó és Kanizsa várának a töröktől való elfoglalása után ismerkedtek meg. Tudva levő dolog ugyanis, hogy a klastromokban lakó barátok, mihelyt a törökök közeledéséről értesültek, mindenhonnan gyorsan elmenekültek s a lelki vezér nélkül maradt hivek tárt karokkal fogadták az evangéliumi tan hirdetőit.

Ez időből azonban sem irott emlék nincs, sem a szájhagyomány nem tartott fenn semmit. Pedig a nagymartoniak akár a királynak, akár valami hatalmas embernek valami jó szolgálatot tehettek s ezért kiváltságlevelet is kaphattak. Erre enged következtetni az, hogy még 1730. körül is, midőn a csurgói plébános katolikus vallású halottat kisért, csak az u. n. almági hidig kisérhette, itt átadta a protestánsok részéről való mesternek,

ki azután a halottat kikisérte a nagymartoni temetőbe. Ezt pedig abban az időben kiváltság-levél nélkül alig lehetett volna megtenni.

Az első tanító, kiről az egyház története megemlékezik egy Beregszászi nevezetű volt, ki Alsokba és Nagymartonba járt könyörgést tenni a XVIII. század elején. Ez, úgy látszik, néha Nagymartonban is lakott s nemcsak Nagymartonnak, hanem Alsoknak is tanítója volt. Beregszászi után Látos, majd Seres következett. Ez utóbbiról annyi van feljegyezve, hogy vasas katonává lett. Seres távozása után egymást gyors egymásutánban váltották fel Lippai János és valami Sipos nevü egyén. Csató József az első, ki maga után állandóbb nyomokat hagyott. Mintegy 15 esztendeig lakott Nagymartonban. Hivatalát nem mindenkor teljesíthette; egyszer megadta neki a világi hatóság az engedélyt, máskor meg elvonta tőle. Az isteni tiszteletet Csató idejében abban a házban tartották, hol a század elején (1808-ban) a falu korcsmája volt. Csató tanítóskodása idejében szerezték az első harangot 1777-ben, mely úgy látszik, valamely róm. kat. egyházé volt eredetileg, mert az 1728-ban öntött harangon nemcsak ez a felirat van: „Gloria in excelsis Deo“, hanem van rajta egy kép és egy feszület is. E harangot sok időn keresztül közösen használták a reformátusokkal az ágost. evangélikusok és róm. katolikusok is, míg végre e két utóbbi felekezet 1842. december 15-én a haranglábbal együtt 70 frt-ért megvette az ev. ref. egyháztól.

1789-ben Török Mihályt hozták Nagymartonba Kadarkutról tanítónak, ki is egy esztendeig lakott itt, akkor elment Alsósegesdre. Még Török idejében sem volt a tanítónak állandó lakása, hanem majd itt, majd ott lakott a faluban.

1790-ben a belegi tanítót, Patzolai Sándort választották meg tanítónak, ki is 11 évi nagymartoni tanítóskodása után Újfaluban lett lelkész. Patzolai idejében az akkori földesúr odaadta az egyháznak a csordások lakását. A meglevő rozzant ház mellé ragasztottak egy másikat. Az új ház lett a tanító lakása, a pásztor-ház pedig az iskola. 1791-ben építették az első templomot az iskola és a tanítói lak udvarán; ebben egész 1843-ig tartották az isteni tiszteleteket. Farészei még ma is láthatók. Csire János nagymartoni lakos vette meg 60 váltó forintért és pajtát csinált belőle.

A felsőbb hatóság, úgy látszik, csak azon feltétel mellett engedte meg a templom felépítését, ha a hívek reá a kétfejű sast kiteszik. A kétfejű sas az ősök iránti tiszteletből az új templom tornyára is felkerült s azóta többször megújítatott.

1799-ben volt a földmérés, ekkor az eklézsia Patzolai közbenjárására megkapta a fél sessió földet a hozzátartozó rétekkel együtt. A földek után a tanító dézsmát nem fizetett, de évenként ennek elengedését kérnie kellett a csurgói uradalomtól s a kérvény mellé a földekről való reversalist kellett csatolnia.

Patzolai érdeme az is, hogy a kertbe gyümölcs-, különösen szilvafákat rakott s utódjaira szép gyümölcsös-kertet hagyott hátra. Őt lehet tekinteni a nagymartoni egyház alapja lerakójának.

Úgy látszik, ebben az időben már azon fáradoztak, hogy egyházunkat anyaegyházzá fejlesztik, el is hozták a debreceni főiskolából Patzolai helyére 1801-ben Mihó Istvánt, ki Patzolai megkezdett munkáját folytatta volna, de egy évi működés után meghalt.

Most a tanitók ismét gyors egymásutánban váltották fel egymást s ez az egyháznak nem vált előnyére. Az egyházi épületekkel senki se törődött, pusztulásnak indultak. A község lakosai között akadt ember (jkv. 273. l.), ki az egyház birtokából egy holdat elfoglalt s azért évek hosszú során át használta s érte sem az eklézsiának, de még az uraságnak sem fizetett semmit.

1803-ban jött Csertőről Berhidai Ferenc, de 2 és fél évi tanítóskodás után a kornósdiak választották meg lelkészüknek. Őt követte 1805-ben Kardos Zsigmond, ki ide Gigéből jött s innen 2 év mulva Csokonyába ment rektornak. Távozása után a nagybajomi tanítót Maklári Papp Józsefet választották meg, ki 7 évet töltött Nagymartonban s akkor Hosszúfaluba költözött. Az ő idejében kerítették be először az eklézsia telkét. Maklári Papp József helyét Szigeti István foglalta el, ki is két évi működése után visszament oda, ahonnan jött, Csurgóra. Utána Liber Ferencet választották meg s hozták el Hosszú-

faluból, ki 12 évi működése után itt 1829-ben meghalt. Történt-e valami Szigeti és Liber idejében, arról az egyház története nem szól, de az egyháznak nagy szerencséje volt, hogy egy erélyes, buzgó embert hozhatott el, habár erőszakkal, Szobból tanítónak. Ez az ember Nagy Benjámin, ki 1829. március 18-ától 1851. február 20-án bekövetkezett haláláig, 22 évig volt e gyülekezetnek ügybúzgó tanítója. Ahol Patzolai a munkát elhagyta, ő ott folytatta. Küzdelmét, fáradozásait leírta az egyház jegyzőkönyvében. Mikor idejött, csodálkozással látta, hogy az egyház épületei szánandó állapotban vannak, a kert valóságos kigyóbarlang, szent edények nincsenek, hanem az úrvacsora-osztás alkalmával a kenyeret cseréptányérra rakják, a bort pedig egy csap alá való mázas korsóban teszik az úrasztalára; a temetőben a halottak csontjait kidobálják, a sírások gyakran hajjal fedett és a testtől erőszakkal elválasztott koponyákat dobálnak ki. A nép felsőbbjei iránt engedetlen, istenkáromló. De nem riadt vissza a nehézségektől.

Alig hogy megérkezett, összehivatta a gyülekezet tagjait, addig serkentette, búzdította, míg ezek elhatározták, hogy az eklézsia épületeit jobb karba helyezik. Hogy szándékukat az egyház tagjainak nagyobb megterheltetése nélkül végrehajthassák, aratást, fahordást vállaltak az egyház javára. E közmunka-vállalás szokása mai napig is megvan s ennek köszönhetik, hogy egyházi épületeiket ma is jókarban tarthatják.

Nagy Benjámin a szent edényeket csakhamar beszerezhette s megkezdte az építések hosszú sorát, az iskola és tanítói lakás újraépítésével.

1830. június 2-án lebontották a régi tanítói lakást s az újat ez évi október hó 20-ára lakható állapotba helyezték, majd a melléképületek és a kut következett.

Ezzel nem elégedett meg; látta, hogy a templom is dülőfélben van, aztán oly kicsiny, hogy a hívek befogadására éppen nem elegendő. Addig járt-kelt, írt erre is, arra is az uradalmi tiszteknek, míg az uraság emberei 1831. május 27-én kimérték és átadták az iskola átellenében levő templom-telket; emellett az uraság, gróf Fesztetich László megengedte, hogy annyi téglát égethessenek, amennyit akarnak, adott hozzá elegendő fát, csak azt kötötte ki, hogy minden szekér fa után 1 és fél napi robotot szolgáljanak. Meszet is adott az előállítási áron, pozsonyi mérőjét 54 váltókr.-jával.

Megkezdődött a téglaégetés, a hűtlen téglásokkal és később a mesteremberekkel való vesződés. 1836-ban az egyház Frei Ignác téglást fogadta meg százezer tégla elkészítésére, ennek fejében 400 váltóforintot, 20 pozsonyi mérő rozsot, 10 pozsonyi mérő buzát, 10 akó bort és két hold kukorica földet adott az egyház s azonkívül temérdek sok napszámot. Ez a téglás augusztus 11-én kezdte meg munkáját. Téglás csak hetvenötezer darab vályogot vetett, huszonötezernek a vetését, égetését későbbi időpontra halasztotta. Hetvenötezerből csak

ötvenezer darab tégla volt valamire való, de ennek is jórésze összeomlott, mire a templom építéséhez felhasználtatott. Téglás-mester fizetését, járandóságát felszedegette és itt hagyta az egyházat, akkori feljegyzés szerint körülbelül 400 váltóforintos kárral. Téglás-mesteren semmit sem lehetett venni.

1838-ban ujabb téglást fogadott az egyház, aki a csurgói uraságnál dolgozott két fiával. Illető neve Garoszt József volt, feljegyzés szerint szökött francia. Ez hatvanezer tégla készítését vállalta 292 frt. 20 kr.-ért, 5 akó borért, 5 pozsonyi mérő buzáért, 10 pozsonyi mérő rozsért, ezenkívül az egyháznak sok-sok kézinapszámot kellett adni. Ezek 1838. május 13-án kezdtek a munkához.

Azonban ez a téglás is hasonló volt az előbbihez, járandóságait alattomosan felszedte, adósságot csinált, legényeit magától elküldte s végül ő maga is eltünt családjával együtt. Maga után hagyta kiégetés után szét nem szedett téglát, ami nem volt hatvanezer darab s ezenkívül rossz minőségű is volt úgy, hogy ez a téglás is 150 váltóforint kárt okozott az egyháznak.

1839-ben 100.000 téglája volt az egyháznak, az egyház elhatározta további 60—70 ezer tégla égetését és a tetőzet faanyagának beszerzését, hogy megkezdhessék a templom építését. Tetőépítésre az egyház a csurgói tisztségtől kapott a taranyi, úgynevezett Babéria nevü erdőben 130 darab fát, öregét 2 váltóforintért, a kisebbeket 1 váltóforintért. Tetőzet építésére az egyház

megegyezett Sósa János ácsmesterrel 525 forintba és 60 napi napszámba. Tetőzetfa el is készült ebben az esztendőben.

Meszet is vett az egyház 350 pozsonyi mérőt, csak még templomépítő kőműves-mester hiányzott.

1839. március 22-én jelentkezett Drinóczi Lajos nagybajomi kőműves-mester, ki hozott magával ajánló levelet. Egyház megállapodott vele 1162 forintba és 30 kr.-ba. Mester felajánlotta azt, hogy a nagyobb hibákért örökös jótállást vállal, aprólékos hibákat 2 esztendő alatt helyre hozza.

Azonban mikor komoly építésre fordult volna az ügy, ezeket a jótállásokat nem akarta a szerződésbe venni. Miután Drinóczi 25 forint előleget kapott, továbbá a kőműves-mester felől sok rossz hír jutott az egyház fülébe, így az egyház a csurgói tekintetes uriszékhez fordult itélethozatal végett. Ez a hatóság 25 forint foglalót visszaitélte az egyháznak és felmentette az egyházat Drinóczival kötött szóbeli szerződés alól. Egyház örült, hogy megszabadult attól a mesterembertől és nem követelte 25 forint visszatérítését.

Egyház elhatározta, hogy jövő évben kezdi építeni templomát.

Azonban hire ment, hogy Csurgónagymarton templomot akar építeni. Építésre jelentkezett Fridrich Konrád szigetvári kőműves-mester, aki előmutatta bizonyítványait, amely szerint már 12 templomot és kastélyokat épitett.

Ez a kőműves-mester nem ajánlotta az építés elhalasztását, mert szerinte a tégla nagy része és a felöltött nagy mennyiségű mész tönkrement volna. Így az egyház megegyezett vele 1200 váltóforintba és más egyebek teljesítésébe. Munkáért 3 évi jótállást vállalt.

1839. május 23-án leteszik az alapkövet ünnepélyes keretek között s a torony keleti sarkába egy kis vasládában elhelyezték az emlékiratot. Templom falát 1839. június 21-ére felhúzták. Utána az ácsok az elkészített faanyagot 12 nap alatt felrakták, a cserepesek pedig aratás után fenyőfazsindellyel fedték be a tetőt. Ez a munka 1839. november 5-ére készült el.

Egyház története feljegyzi, hogy Fridrich Konrád kőműves-mester gyalázatosan viselkedett, tetteit nem hozza elő, csak azt jegyzi meg, hogy ez a kőműves-mester is megszökött, munkát legényeire hagyta s a templom kőműves munkája 1841. november 5-én befejeződött.

Majd a tislerek is elvégezték a munkájukat s a templom 1842. október 23-án felszenteltetett. Vettek a toronyba Varasdon egy 2 mázsa 15 fontos harangot. A templomépítés, nem számítva bele a sok kézi és igás napszámot, mintegy 8000 váltóforintjába került a gyülekezetnek.

1846-ban a templom reparálására és tisztogatására került a sor. 1847-ben egy második 107 fontos harangot öntettek Varasdon, mely azonban 10 évi használat után elromlott s 1857-ben becserélték egy nagyobbal.

Nagy Benjámin fáradozásának köszönhető az is, hogy az új temető helyét az uraság már 1834. június 23-án kijelölte.

Megirta az egyház történetét is Patzolai Sándor tanítóságától kezdve. Ebben felsorolja a lakosok szokásait, erkölcseit, a gyermekek iskoláztatását, az egyház ügyeiben végzett ügyes-bajos dolgait. Az iskolai anyakönyv 1832-33. tanévvel kezdődik s 1849-50. tanévvel megakad s újra 1876-77. tanévben kezdték beírni a tanulókat. A tanulók száma 1832-33. tanévben 30 volt, azonban a gyermekek úgy ezen, valamint a későbbi években alig egy-kettő járt nyáron iskolába; ilyenkor a gyermekek nagy része künn kanászkodott az erdőben.

1851. március 12-én Molnár János lukafai tanító jött Nagy Benjámin helyébe s itt működött 1883. április 7-én bekövetkezett haláláig. Az ő tanítóskodása idejében kétszer tatarozták a templomot (1853., 1861.). Öntettek 1859-ben Varasdon egy 435 fontos harangot, újraépítették az iskolai épületet és tanítói lakást (1872.) és a melléképületeket (1878.).

Molnár János halála után helyettes-tanítóként működtek itt előbb Lukács Ferenc, később Kovács János, míg az újonnan megválasztott tanító, Nagy Benjámin unokája, Pethes Sándor 1884. augusztus 26-án Magyarújfaluból ide költözött.

Pethes Sándor tanítóskodása idejében a nevezetesebb javítások a következők voltak:

1885-ben bádogozták a templom-tornyot.

1889-ben zsindelyezték a tetőt.

1859-ben vett 435 fontos harang az 1894. évben megrepedt s helyette Sopronban egy 282 kilogramm súlyút öntettek 465 frt. 30 kr.-ért.

1901-ben a templom tornyát rézzel fedték be, a templom falazatát kívül-belül javitották, bemeszelték, padokat befestették 2800 korona költséggel, mely összeg részben közös részaratási munka vállalásából, részben kivetett egyházi adóból jött össze. Ez alkalommal a templom belső falainak kifestése végett adakozásból összejött 260 korona, a belső festési munkálat 175 koronába került.

1901-ben Soós Ferenc és Soós György búzgó egyháztagok az egyháznak 1200 koronáért Angster pécsi orgonakészítőtől 4 változatú orgonát vettek, amit saját költségükön hozattak el és szereltették fel. Nem lehet szó nélkül hagyni azt a tényt sem, hogy a két testvér megtanult kottából orgonázni, ők lettek az orgonisták s azóta is időközönként az iskolás gyermekek közül a tanitók készítik elő a leendő kántorokat.

1906-ban az iskolaépület tetőzetét 220 korona költséggel újra cserepezték, épület falait kivül-belül kijavitották, konyhát, előszobát téglával újra lerakták.

1907-ben az iskola-épület nyugati oldalán drótkerítést emeltek.

1909-ben a templom keleti és északi feljárati falépcsőit cementlépcsőkkel cserélték ki Soós Ferenc gondnoksága idején.

1914. május 1-én Pethes Sándor tanító 30 évi nagymartoni szolgálat után nyugalomba vonult.

1914. május 24-én a presbitérium egyhangulag meghívja tanítójának Szigeti Zsigmond cseraljai tanítót, aki hivatását a világháborus katonai szolgálata miatt nem tudja betölteni.

Tanítás egy évig szünetelt, majd 1915-16. tanévtől kezdve Puskás Julianna, majd Angyal Katalin helyettes-tanítónők helyettesítették a hadbavonult tanítót.

1916-ban a haza hívó szavára a nagyobbik harangot a gyülekezet hadicélokra adta.

1921-ben a templomtetőt palával újrafedték, mely munka 47.000 koronába került.

1922. julius 16-án szentelte fel a gyülekezet az új c hangú 227 kg-os harangját az 1916-ban elvitt harang helyett. Ennek a harangnak árához jegyzőkönyv tanúbizonysága szerint, az evangélikus testvérek is hozzájárultak.

1926-ban a gyülekezet az elrekvirált orgonasipok pótlására 4 millió koronát adott össze. Főtiszteletű Püspök úr iskola-harmóniumra 500.000 koronát adományozott, amihez a gyülekezet 4,300.000 koronát gyűjtött, hogy az iskolába harmóniumot vehessen.

1929-ben a templomot kívül-belül rendbehozták, a templom falát kívül bemeszelték, belül befestették, újrafestették a templomi padokat is, ez a munkálat 1120 pengőbe került.

1930-ban a torony 1020 pengő költséggel lett kijavítva.

1936. év szeptemberében Szigeti Zsigmond tanító betegszabadságra ment, majd 1937. év márciusában 22 évi szolgálat után nyugalomba vonult.

1936-37. tanévben Kapitány Zoltán volt az iskola helyettes tanítója.

1937. év szeptemberében Kapitány József molványi tanító választatott meg rendes tanítónak.

1938-ban az iskola és tanítói lakás salui javíttatak ki 488 pengő költséggel.

1940-ben az iskola-épület tetőzete lett kijavítva és a cserép újra rakva 546 pengő költséggel.

Egyház 1942. október 4-én ünnepelte templomának 100 éves évfordulóját, amit az elődök nagy megerőltetéssel, anyagi áldozattal építettek az utódok számára. Ez alkalomra a gyülekezet is méltó utódja akart lenni őseinek. E szép ünnepélyre megújította templomát, iskoláját 4200 pengő költséggel.

Adja a Mindenható, hogy ez a százéves templom az elkövetkezendő századokon keresztül is összekötő kapocs legyen Isten és ember között és teremje meg a keresztyéni élet nemes gyümölcseit, hogy háboruság, gyülölködés helyett szeretet, megértés, megbocsátás lakozzék az emberi lelkekben.

EGYHÁZKERÜLET
27796